

IN DE SERIE:
GROTE ORKESTEN II

ntr: 65
Zaterdag
Matinee
grenzeloos nieuwsgierig

25 APRIL 2026 | 14.15-16.15 UUR

Jörg Widmann dirigeert Beethoven en zichzelf

Radio Filharmonisch Orkest
Jörg Widmann dirigent

Jörg Widmann 1973
Con brio, concertouverture voor orkest (2008)

Erich Wolfgang Korngold 1897-1957
Symfonische serenade
voor strijkorkest, in Bes opus 39 (1947-1948)
I. Allegro moderato, semplice
II. Intermezzo: Allegro molto
III. Lento religioso
IV. Finale: Allegro con fuoco

pauze

Ludwig van Beethoven 1770-1827
Zevende symfonie in A opus 92 (1811-1812)
I. Poco sostenuto – Vivace
II. Allegretto
III. Presto
IV. Allegro con brio

69

In de Spiegel
toelichting
Frederike Berntsen
Spiegelzaal
13.40-14.05 u

Jörg Widmann dirigeert Beethoven en zichzelf

Twee weken geleden, op 11 april, opende de NTR ZaterdagMatinee met *Icarus* van Lera Auerbach. Ook Jörg Widmann liet zich inspireren door de mythe van de mens die natuurkrachten wil overstijgen. Hij componeerde in 1999 zijn *Ikarische Klage*, de klacht van Icarus, naar een gedicht van Baudelaire. Eind vorig jaar verscheen een opname van dit werk. Widmann zelf dirigeert het Stuttgarter Kammerorchester en houdt op dezelfde cd een warm pleidooi voor de *Symfonische serenade* van Korngold. Vandaag zweeft Widmanns muziek niet door ijle hoogten, maar klinkt zijn passie voor de grote symfonicus Beethoven, wiens *Zevende symfonie* een van de inspiratiebronnen is voor Widmanns 'concertouverture' *Con brio*.

Jörg Widmann

Widmann: *Con brio*

In seizoen 2022-2023 richtte de NTR ZaterdagMatinee de schijnwerpers op de uiterst veelzijdige musicus Jörg Widmann. Hij was artist in residence en vijf concerten waren gewijd aan zijn muziek, van kamermuziek tot het immense oratorium *ARCHE*. Deze Duitse componist, klarinettist en dirigent, als componist leerling van Hans Werner Henze en Wolfgang Rihm, vermengt in zijn werk vaak ernst en humor, hommage en speelse kritiek. Zo ook in *Con brio*, de concertouverture die hij in 2008 schreef voor het Sinfonieorchester des Bayerischen Rundfunks, toen nog onder leiding van Mariss Jansons. Op 25 september 2008 verzorgde Jansons de première van wat zou uitgroeien tot Widmanns meest gespeelde werk.

Con brio kwam voort uit een opdracht aan Widmann om een werk te schrijven ter inleiding van een Beethovenprogramma met de *Zevende* of *Achtste symfonie*. Widmann, inmiddels uitgegroeid tot een van de meest gespeelde hedendaagse componisten, besloot een werk te schrijven dat de 'razernij en urgentie' van onder andere het laatste deel van de *Zevende symfonie* (*Allegro con brio*), en het eerste deel van de *Achtste* (*Allegro vivace e con brio*), transformeert tot een hedendaagse concertouverture. Voor zijn *Con brio* (met vuur, met passie) gebruikte hij hetzelfde instrumentarium als Beethoven. De enige toevoeging is de piccolo, die gedubbeld wordt door de fluitist. Het zo'n twaalf minuten durende werk klinkt als een omgevallen platenkast vol uitvoeringen van Beethovensymfonieën, maar Widmann geeft ook een hedendaags commentaar daarop,

compleet met moderne speeltechnieken en sissende orkestmusici. Het levert een briljant discours van herkenning en vervreemding op, dat vooral oogt als een studie naar de bouwstenen van een ouverture die een eenentwintigste-eeuwse Beethoven zou schrijven. Widmann gebruikt daarbij geen letterlijke citaten, maar in zijn ogenschijnlijk fragmentarische structuur, vol scherpe montages en abrupte overgangen, maakt hij wel toespelingen op elementen uit onder andere de *Vijfde*, *Zevende*, *Achtste* en *Negende symfonie* en de *Leonore-ouverture*. Wie wil, zal iets van een sonatevorm en een Beethoveniaans scherzo herkennen, maar de belangrijkste indruk blijft die van een intrigerend mozaïek vol brokstukken uit de schetsboeken van Beethoven en Widmann.

...een intrigerend mozaïek vol brokstukken uit de schetsboeken van Beethoven en Widmann.

Korngold: *Symfonische serenade*

In de nadagen van zijn carrière schreef Erich Wolfgang Korngold zijn *Symfonische serenade*. De Tweede Wereldoorlog was voorbij en Korngold verruilde de Verenigde Staten, waarvan hij sinds 1943 staatsburger was, voor zijn vaderland Oostenrijk. In plaats van filmmuziek, waarmee hij overzees zoveel succes had, wijdde Korngold zich nu vooral aan orkestwerken. Daarin verwerkte hij overigens veel van zijn filmmuziek. Maar hij oogstte niet de bewondering die hem eerder in Wenen ten deel viel, ondanks steun van vermaarde dirigenten als Bruno Walter, Dimitri Mitropoulos en Eugène Ormandy. Toen Korngold op zestigjarige leeftijd overleed, behoorden zijn instrumentale werken al niet meer tot het gangbare repertoire. Pas eind jaren negentig, zo'n honderd jaar naar zijn geboorte, werd zijn muziek weer vaker uitgevoerd en verschenen er geregeld nieuwe opnamen.

Korngolds *Symfonische serenade* is een virtuoos werk voor strijkorkest. Het ging in 1950 in première bij de Wiener Philharmoniker onder leiding van Wilhelm Furtwängler. Zoals de inleiding al vermeldt, leidt Jörg Widmann dit werk in een fraaie opname met het Stuttgarter Kammerorchester. Ook in tekst drukt Widmann zijn waardering voor deze compositie uit, getuige de korte toelichting van zijn hand bij de uitgave van de bladmuziek door Schott:

'Wat een stuk, vol sprankelende magie! De klank van de strijkers ontvouwt zich op een zeer gedifferentieerde manier, door middel van meerdere, maar nooit monochrome onderverdelingen, en blijft toch altijd compact. Een partituur die verticaal fijn is afgestemd en met een instinctieve vormzekerheid en perfectie. De opdracht 'dedicated to Luzi, my beloved, my best friend' laat zien hoe persoonlijk deze muziek voor Korngold is. De openingsmelodie van het eerste deel heeft met zijn zwevende lichtheid alle kwaliteiten van een liefdesverklaring. Totdat ze aan het einde van het deel dematerialiseert en wegdrijft naar hogere sferen.

'Het Lento religioso is van een tijdloze diepte en schoonheid.'

- Jörg Widmann

Het tweede deel, een scherzo, is een pizzicato-wonderstuk. Het is moeilijk te spelen ('zo snel mogelijk!') en vereist met al zijn ritmische pieken en complexiteiten een grondige repetitie. De korte, contrasterende delen lijken absoluut futuristisch in harmonie en klank: een deel van de solostrijkers speelt *sul tasto* [op de toets, red.], het andere deel tegelijkertijd (!) *sul ponticello* [bij de kam, red.]. In de altviolen schieten razendsnelle zestiende noten als vuurpijlen voorbij. Het centrale deel is ongetwijfeld het langzame Lento religioso. Het is van een tijdloze diepte en schoonheid. En net als in de

andere delen zijn de emotioneel meest intense en ontroerende passages die, waarin gedroomd wordt van een reëel of verbeeld Mahleriaans of Alban Bergiaans, ofwel vooruitstrevend, Wenen – hartverscheurend, maar nooit sentimenteel.

Wat een schande en tragedie dat deze grote artiest zich genoodzaakt voelde in 1938 Europa te verlaten en naar Amerika te vluchten. Moge zijn ontroerende, meesterlijk gecomponeerde muziek zo vaak mogelijk met evenveel liefde en meesterlijke vaardigheid worden uitgevoerd.'

Luzi & Erich Wolfgang
Korngold op weg naar
Europa (1954)

Beethoven: Zevende symfonie

Meteen vanaf de première in 1813 kreeg de *Zevende symfonie* van Ludwig van Beethoven een monumentale status. Later zou de componist Hector Berlioz het 'een meesterwerk' noemen, Richard Wagner vond de symfonie een onweerstaanbare 'apotheose van dans' en volgens Leonard Bernstein moest Beethoven 'een privé-telefoonverbinding met de hemel hebben gehad die hem vertelde wat de volgende noot moest zijn'.

Ook Beethoven zelf beschouwde de *Zevende* als zijn beste symfonie tot dat moment. Al een paar jaar had hij geen nieuwe symfonie gecomponeerd, maar was hij bezig zijn ideeën voor het genre te ontwikkelen. Zijn schetsboekjes uit die tijd staan vol gedachten en plannen om uit te proberen. Uiteindelijk kwam Beethoven voor zijn *Zevende* uit bij een ogenschijnlijk eenvoudig idee: in elk deel vormt een bepaald ritme de basis.

Het werk opent opvallend met de langste langzame introductie die Beethoven ooit voor een symfonie componeerde (*Poco sostenuto*). In een verwachtingsvol vraag- en antwoordspel laten de violen, fluit en hobo langzaam het thema van dit deel ontstaan: een galopperend ritme. Als een soort ostinato blijft dit ritme het hele *Vivace* in allerlei vormen en instrumentengroepen hoorbaar. Door het energieke karakter van dit deel is de link met dans snel gelegd, zeker als we kijken naar de rustieke associatie die het publiek tijdens de première had. De versieringen van de melodie die zich bij het ritme voegt, deden hen denken aan de stijl van Schotse en Ierse volksmuziek. Dit werd versterkt door de glansrol voor pastorale instrumenten als de hoorn en houtblazers in het eerste deel.

'Grenzeloos verdriet en verslindend lijden'

Als dramatisch contrast met de opgetogen hoofdtoonsoort *A-majeur* opent het tweede deel (*Allegretto*) met een onverwacht *a-mineur* akkoord. Meteen daarna zetten de lage strijkers het ritmische motief van dit deel in. Dit eenvoudige materiaal doet, in Bernsteins woorden, niet vermoeden dat Beethoven 'een geweldige melodicus, harmonicus, contrapuntist of toonschilderaar' is – totdat de rest van het deel klinkt. Met spannende harmonische veranderingen geeft Beethoven het ritme een indrukwekkende inten-

Ludwig van Beethoven,
krijttekening door
August von Klöber (1818)

siteit. Tijdens de première werd het zelfs geïnterpreteerd als een begrafenismars; de *Zevende symfonie* klonk namelijk voor het eerst op een benefietconcert voor gewonden van de Slag om Hanau in een van de Napoleontische oorlogen. De chromatische melodie die het ritme omspeelt, werd door Berlioz ook treffend omschreven als een lamentatie. Zelfs tijdens de passage in A-majeur, dat klinkt als een sprankje hoop, laten pizzicati van de lage strijkers het ritme onverbiddelijk doorklinken. Direct na afloop van het tweede deel vroegen de aanwezigen op de première om een onmiddellijke herhaling, het startsein van de populariteit die dit deel tot op de dag van vandaag heeft. Dat het Allegretto indruk maakte, blijkt ook wel uit de analyse die Berlioz over deze symfonie schreef; ineens maakte zijn muziektheoretische benadering plaats voor emotionele associaties, van 'tranen, snikken en smeekbeden' tot 'grenzeloos verdriet en verslindend lijden'.

De dans keert terug in het derde deel (Presto) met een springerig ritme vol grappige accenten en onverwachte wendingen – een scherzo ten voeten uit. Het trio heeft een pastoraal karakter, met een orgelpunt en een melodie die naar verluidd gebaseerd is op een gezang uit het zuiden van Oostenrijk. De opening van het vierde deel kondigt met twee akkoorden en twee stiltes – als een soort 'klaar voor de start, af' – een ware race aan: een wervelend en turbulent Allegro con brio waarin het ritme en de sforzandi over elkaar heen buitelen.

De beschrijving van de dirigerende Beethoven door Louis Spohr, die tijdens de première in het orkest meespeelde als violist, spreekt tot de verbeelding: 'Bij een sforzando gooide hij zijn armen met grote heftigheid uit elkaar, bij een forte sprong hij in de lucht.'

La Bataille de Hanau,
geschilderd in 1824
door Horace Vernet
The National Gallery,
Londen)

Uitvoerenden

Jörg Widmann | dirigent

- klarinettist, componist en dirigent
- studeerde klarinet bij Gerd Starke (München) en Charles Neidich (Juilliard School, New York); soleerde bij orkesten wereldwijd en speelt geregeld kamermuziek
- o.a. Wolfgang Rihm (*Musik für Klarinette und Orchester*, 1999) en Aribert Reimann (*Cantus*, 2006) componeerden voor hem
- compositiestudie bij o.a. Hans Werner Henze en Wolfgang Rihm
- met *Am Anfang* (2009) van Anselm Kiefer/Jörg Widmann vierde Opéra Bastille 20ste verjaardag, met Widmann als klarinettist en debuterend dirigent
- zijn werken worden gedirigeerd door o.a. Daniel Barenboim, Daniel Harding, Christian Thielemann, Andris Nelsons, Simon Rattle en Kent Nagano
- prijzen: o.a. Bach-Preis Hamburg en Musikpreis der Landeshauptstadt München
- **EERDER IN DE MATINEE** componist: *Dubairische Tänze* (2011), *Drittes Labyrinth* (2014), *Babylon* (2017); Mendelssohn/Widmann *Andante uit Klarinetsonate* (2019); *Con brio*, *ARCHE*, *Liebeslied**, *Quintett**, *Air**, *Freie Stücke**, *Tartaros (Labyrinth VII)** (2022); *Trauermarsch*, *Versuch über die Fuge**, *Phantasie für Klarinette solo*** (2023) | *dirigent: Weber *Eerste klarinetconcert***, Mendelssohn *Vijfde symfonie* (2023) | **klarinettist

De verkoop van series en
passe-partouts voor seizoen
2026|2027 is begonnen.

Kijk voor alle informatie op de
geheel nieuwe website van de
Vrienden van de Matinee:

Radio Filharmonisch Orkest

- opgericht in 1945 door Albert van Raalte
- treedt vooral op in omroepseries NTR ZaterdagMatinee en AVROTROS Vrijdagconcert
- chef-dirigent sinds 2019 Karina Canellakis, voorgangers o.a. Paul van Kempen, Bernard Haitink, Jean Fournet, Hans Vonk, Edo de Waart, Jaap van Zweden, Markus Stenz
- vaste gastdirigent sinds 2023 is Stéphane Denève **radiofilharmonischorkest.nl**

eerste viool

Joris van Rijn
Nadia Wijzenbeek
Dimitër Tchernookov
Alexander Baev
Alberto Facanha
Johnson
Hannah Solveig Gramss
Josje ter Haar
Julija Hartig
Masha Iakovleva
Kerstin Kendler
Pamela Kubik
Pedja Milosavljevic
Nika Toskan
Stella Zake
Natalia Salgado Ribeiro
Nicoline van Santen

tweede viool

Casper Bleumers
Lydia Umlauf
Sarah Loerkens
Francisca Brito
Esther de Bruijn

Filipe Fernandes
Julia Kleinsmann
Esther Kövy
Dana Mihailescu
Renate van Riel
Ulilan Szymanska
Pereira

Alexander van den Tol
Eveline Trap
Charlotte Basalo
Vazquez
Iina Laasio
Emi Ohi Resnick
Anna Sophie Torn

altviool

Francien Schatborn
Huub Beckers
Sabine Duch
Marije Helder
Annemijn den Herder
Annemarie Konijnenburg
Joao Alvares Abreu
Javier Rodas Sanchez
Lotte de Vries

Ewa Wagner
Francesca Wiersma
Francisca Galante

cello

Michael Müller
Anton Istomin
Eveline Kraayenhof
Harm Bakker
Mirjam Bosma
Crit Coenegracht
Anneke Janssen
Ansfried Plat
Rebecca Smit
Arjen Uittenbogaard
Tom Feltgen
Renée Timmer

contrabas

Wilmar de Visser
Andres Vela
Servaas Jessen
Louis van der Mespel
Sjeng Schupp
Ella Stenstedt
Jon Mendiguchia

Bastiaan Vliegenthart

fluit

Ingrid Geerlings
Luna Vigni

hobo

Aisling Casey
Yvonne Wolters

klarinet

Arjan Woudenberg
Esther Misbeek

fagot

Jos Lammerse
Marlene Schwärzler

hoorn

Martijn Appelo
Annelies van Nuffelen

Toine Martens
Margreet Mulder

trompet

Cyrus Allyar
Hans van Laenen

pauken

Mark Haeldermans

Programmering en productie NTR ZaterdagMatinee

ARTISTIEK PROGRAMMEUR Frank Veenstra | CASTING CONSULTANT Christian Carlstedt

PRESENTATIE NTR ZATERDAGMATINEE, NPO KLASSIEK Hans Haffmans

PRODUCTIE Zane Gerenberga, Dominique Slegers, Anita Wijnen

MARKETING & COMMUNICATIE Jorieke de Fretes, Renske Homans, Mary Fan Zandkamp

REDACTIE/VORMGEVING PROGRAMMABOEKJES, INTERNET Onno Schoonderwoerd

RADIOREDACTIE Myrthe van Dijk | HOOFDREDACTIE NTR KLASSIEK Makira Mual

FINANCIËLE ADMINISTRATIE NTR en Stichting Omroep Muziek

Colofon

UITGAVE NTR Klassiek | TEKST Paul Janssen (Widmann), Simone Leuven (Beethoven)

REDACTIE/VORMGEVING Philip Leussink | FOTOGRAFIE Marco Borggreve, Korngold Society

ART DIRECTION Norbert Croonenberg | DRUK Ten Herkel Grafisch Compleet

© 2026 NTR ZaterdagMatinee, Hilversum